

ההעפלה היבשתית דרך גבול הצפון 1943 - 1945¹

ערך: צבי בן-צור²

דמשק, לאחר כיבושה של סוריה ע"י צבאות בעלות הברית באמצע 1941, הפכה למרכז אליה הגיעו מבקשי עלייה מכל ארצות האזור – לבנון, עיראק טורקיה ואיראן. ממנה יצאו קבוצות מעפילים קטנות לעבר הגבול, אותו חצו בחשאי בצעידה לילית. עד אמצע 1943 הייתה ההעפלה היבשתית דרך גבול הצפון דלילה ביותר – סדר גודל של עשרות מעפילים לחודש בלבד, והיא התבססה על שכירת שירותם של מבריחי גבול "מקצועיים"³. הפלמ"ח סייע בהעברת המעפילים, אחרי שחצו את הגבול, אל פנים הארץ (ראה לעיל את עדותו של ישראל אוירבך בנושא). באמצע 1943 החלה התעוררות בהעפלה היבשתית, עם הצטרפות הפלמ"ח גם למשימת הברחת הגבול⁴. לצורך המשימה הקים הפלמ"ח את "החוליה" – יחידת פלמחניקים קטנה⁵ שעסקה בהברחת מעפילים לארץ דרך גבול הצפון⁶. בעקבות ההסדר בין 'המוסד' והפלמ"ח שופר מאד ביטחונם האישי של המעפילים בשלב הקריטי של מעבר הגבול וכך הונח הבסיס להרחבה ניכרת של הפעילות (אם כי יש לציין שנמשכה העסקתם הלא בטוחה של מבריחים ערבים, לצורך הבאת המעפילים מדמשק לגבול). "החוליה" פעלה מסוף 1943 עד אביב 1946. תחילה היו חבריה מבוזרים בקיבוצי הסביבה, אך החל מיוני 1944 הם רוכזו בבסיס אחד שמוקם בקיבוץ איילת השחר. ההערכה המקובלת היא שבמאות הגיחות שביצעו חברי "החוליה", שהיו יוצאים לילה-לילה אל הגבול ומסייעים למעפילים לחצות אותו, הגיעו לארץ כ- 5,000 מעפילים.

בקיץ 1944 שלח המוסד לעליה ב' לסוריה את יאני אבידוב, איש נהלל, לעמוד מטעמו בראש הפעילות שם. יד ימינו בפעילות היה עקיבא פיינשטיין מראש פינה – איש 'המחלקה הסורית' של הפלמ"ח שפעל בסוריה מטעם 'המוסד' בארגון ההעפלה משם כבר במהלך 1943. גולת הכותרת של פעילות יאני בסוריה, שנמשכה כשנה, הייתה החלטתו להעלות ארצה ילדים צעירים ללא משפחותיהם, להערכתו "**המספר המשוער של ילדים הנכונים לעלות היה כ-1,000**"⁷. הגשמת ההחלטה נתקלה בקושיים רבים. פניותיו ל'מוסד' לא נענו, משום שהקולטים המיועדים בארץ – מושבים וקיבוצים – "**היססו לקבל ילדים קטנים בכלל ומוזנחים, מלוכלכים וחולים בפרט ובייחוד בלא קבלת תקציב לכיסוי הוצאותיהם**". יאני החליט להסתכן ולחזור ארצה כאחד המעפילים ע"מ לשכנע את המוסדות השונים. הוא התדפק על כל הדלתות עד שלבסוף "עלית הנוער" הביעה נכונות לאשר קליטת 40 ילדים במסגרת שלה, בתנאי... שהוא יצליח לשכנע את אחד הישובים לקלוט אותם. משלא הצליח בכך, הוא פנה לביתו ובעזרת אשתו, שהייתה חברת ועד נהלל, נתקבלה החלטה חיובית "**לאמץ 40 ילדים וכול הוצאותיהם עליו [על המושב]**". בשובו לדמשק התברר לו שסאת הקשיים לא הסתיימה "**קשה ביותר היה לשכנע את ההורים להפקיד בידינו את ילדיהם. גם בבירות**

¹ מטרת הכתבה היא לא להציג באופן מפורט וממצה את נושא ההעפלה היבשתית, אלא לסקור בקצרה את הפעילות המרכזית שהתבצעה במסגרתה – ההעפלה דרך גבול הצפון בשנים 1943-1945, תוך שילוב עדויות אישיות של פעילים. על נושא העלייה היבשתית בהרחבה ניתן למצוא חומר רב באינטרנט (ראה בפרט אתר מוזיאון הפלמ"ח והספריה הוירטואלית של מטח) ובספרים "במחירת מארצות האיסלאם" בעריכת חיים סעדון ויואל רפל (1977) ו"שליחות עלומה" מאת מוניה מרדור.

² בכתבה שולבו קטעים רלוונטים מכתבתו של יהודה בן-צור על יאני אבידוב (הכתבה מפורסמת באתר, הקש [כאן](#)). הכיתוב בכתבה בצבע כחול מציין ציטוטים מספרו האוטוביוגרפי של יאני "בנתיבים נעלמים" (1955, הוצאת 'עם עובד').

³ למעט ההעפלה המיוחדת של עריקים מצבא אנדרס, כאשר צבא פולני זה עדיין חנה באיראן וצפ' עיראק (עליה ו'). מדובר במספרים לא גדולים של עריקים שבסיוע המוסד לעליה ב' הגיעו ונכנסו לארץ, בעיקר באמצעות צירופם לשיירות צבאיות של מתנדבי היישוב ביחידות הובלה של הצבא הבריטי (בפרט, פלוגת ההובלה 650).

⁴ מקורות שונים מצינים שיהודה "ליובקה" יבזורי – האחראי להעלאת יהודים מארצות המזרח במוסד לעליה ב' – היה זה שהציע לשאול אביגור שיבקש את עזרת אנשי פלמ"ח המתאמנים/עובדים ביישובים השוכנים לאורך גבול הצפון גם במשימת הברחת הגבול, והפלמ"ח נענה לבקשה.

⁵ לחוליה היה צוות קבוע מצומצם מאד, ורוב אלו שפעלו במסגרתה פעלו על בסיס מזדמן.

⁶ פלמחניק מפורסם שפעל במסגרת "החוליה" היה חיים חפר, שכתב על פרק זה בחייו את השיר 'בין גבולות': "בין גבולות, בין הרים ללא דרך, בלילות חשוכי כוכבים / שיירות של אחים בלי הרף, למולדת אנו מלווים".

⁷ בהיסטוריה קיבלה עלייתם את הכינוי "עליית האלף", למרות שבפועל עלו יותר; רובם היו נערים אך היו גם ילדים, מגיל 6 ומעלה (הערה: אין לבלבל בין "עליית האלף" ל"יום עליית האלף" שמציין את הגעת קרוב ל-1,000 מעפילי האונייה 'טאורוס' לארץ ב-12 דצמ' 1944).

וגם בדמשק סירבו האמהות אף לשמוע על ניתוק מילדיהן". בשיטות לא מקובלות הוא הצליח לשכנע 40 משפחות בחלב. ההדים החיוביים בדבר הצלחת קליטת הילדים בארץ שכנעה הן את המשפחות בחו"ל והן את התנועה הקיבוצית בארץ ולדברי יאני "מאות ואלפים ילדים שלחנו בתנופת הפעולה הזאת". יאני מתאר את מעבר הגבול כך: "השיירות היו של 50-60 ילדים. הם עברו את הגבול, קטנים ורזים ואפופי-חרדה. היו נעלמים מעינינו במעטה החשכה הכבדה⁸. הם ידעו היטב להסתגל לתנאים שבהם נמצאו ולהבין את סכנת השעה. נשאו בנטל השתיקה, העייפות והצמא. היו צועדים אילמים ודרוכים. לעיתים קשה היה להבין כיצד שבט שלם של פעוטות הצליח לעבור בחשאי-חשאי את הגבול".

ב-1945 אחד המשלוחים שכלל כ-100 עולים נכשל כליל עקב הלשנה של אחד ממורי הדרך הערבים. עקיבא הצליח לברוח ממארב של עשרות שוטרים סוריים בקרבת הגבול, אך חולית הפלמ"ח שבאה לקבל את קבוצת העולים נפלה לידיהם (ראה לעיל את עדותו של הפלמחניק שאול "דג'מל" ספיר בנושא). "למרביית האסון, היה בידיהם כל הדואר שנשלח מהארץ אל החבר 'נסיין' – הכינוי של יאני, שנגזר משם אשתו, ניסה. חברי החוליה נחקרו ועונו באכזריות ולבסוף נכלאו בדמשק, אך גם הם לא ידעו מי זה החבר 'נסיין'. אנשי הבולשת הבריטית 'סי-אי-די' הגיעו למסקנה שבסוריה קיימת קבוצה גדולה העוסקת בעלייה הבלתי-לגלית ובראשה עומד "האדון נסיין". אכן יאני עמד בראשה, אך לרשותו עמד רק עוזר אחד, עקיבא ואילו הבריטים, שנואשו מלשים את ידם על "הכנופיה", תגברו את שמירת הגבולות. "תחת לחץ העובדות האלו נפסקה העלייה לחלוטין".

בשלב זה הגה יאני את הרעיון להיעזר בפלוגת 'הטרקטוריסטים' - חיילים יהודים בצבא הבריטי - שפעלה בלבנון וסוריה. הוא פנה לחיים, חבר קבוצת גבע מהבולטים בפלוגה "יחיד חיפשו דרכים, כיצד להפוך פלוגת-צבא זו... לגוף מבצע של עליה ב'. הדבר לא היה קשה. רוב אנשי הפלוגה הציעו את עצמם...". מעת לעת היו 2-3 מכוניות-משא צבאיות ובראשן "קצין" עם תעודות-מסע מזויפות מובילות קבוצת עולים לאחד מישובי הצפון, בעיקר לקיבוץ דן. עד מהרה הורחבה המסגרת והיא כללה גם עולים מעיראק⁹, איראן ותורכיה. הבריטים, שלא סמכו על הסורים והלבנונים, העבירו את חיל הספר הירדני לשמירת גבול הצפון. באוקטובר 1945 נתפסה ע"י מחלקה מחיל הספר קבוצת עולים בשערי כפר גלעדי. חברי הקיבוץ נחלצו לעזרתם בעזרת רבים מהישובים הסמוכים ונתקלו באש חיה, ממנה נפצעו כמה חברים¹⁰, אך קבוצת העולים שהצליחה להתערב בין חברי הקיבוץ נחלצה ממעצר. בשלב זה, לאחר מלה"ע, הגבירו הסורים את חיפושיהם אחר "האדון יאני מפלסטינה", שהשתמש בדרכונו המקורי בשם יעקב אוסטרובסקי יאני והוא נאלץ לחזור ארצה. לדבריו "פעולת העלייה לא נפסקה אף ליום אחד, כבר בראש הנקרה, בדרכי ארצה, פגשתי בבן-נון¹¹... כשהוא נחפז עתה לסוריה למלא את מקומי". בהתייחסו לתקופת פעילותו נהנה יאני לציין כי: "אם יבוא אי פעם ספר זה לידי מנגנון הבלשים של האימפריה הבריטית, ייווכחו כי... לא עמדו בתחרות עם איכר יהודי ערמומי".

חזרתו של יאני לארץ (ובהמשך מינויו לראש שלוחת 'המוסד' ביוון) מסמנת גם את תחילת הסוף של עידן ההעפלה היבשתית דרך גבול הצפון. כבר בקיץ 1945 עבר מרכז הכובד של מפעל ההעפלה לאירופה, ומתחילת 1946 נחלשה מאד ההעפלה היבשתית – תוצאה של פינוי הצבא הבריטי מן האזור, הגברת הפיקוח בגבולות, וההתייצבות המדינית-חברתית בעיראק וסוריה שהחלישו את הדחף להעפיל.

אין נתונים מדויקים על היקף העלייה היבשתית. "שאלו אביגור העריך את מספר העולים הבלתי-לגאליים מארצות האסלאם ב-8,700 מתוך 115,000 [שהעפילו ביבשה, ים ואוויר]. מארצות המזרח עלו 7,500 בדרך היבשה"¹².

⁸ סמוך לגבול היו המלווים מפקידים את חברי הקבוצה בידי אנשי 'החוליה' שהיו מברחים אותם את הגבול.

⁹ אנצו סרני, היה ראשון השליחים, שהגיע לעיראק ב-1942 ועורר את "היסוד להכרה ציונית בקרב יהדות בבל".

¹⁰ בין הפצועים היה גם מ"מ הפלמ"ח, שיי'קה ברוט.

¹¹ כינוי של בהרב-רבינוביץ' יהושע, שבשנת 1946 היה מפקד אונית המעפילים 'הגנה'.

¹² עפ"י 'מכון בן-צבי' לחקר קהילות ישראל במזרח.

נתיבי ההעפלה היבשתית (מקור: מוזיאון ה'הגנה')

עדותו של הפלימניק ישראל אוירבך על פעילותו בהעפלה היבשתית¹³:

מעביר עולים מסוריה לראש פינה (מאי יוני 43')

עליה ב' מארצות ערב נמשכה טיפין טיפין כל הזמן. אחת הדרכים היתה לרכז יהודים מלבנון וסוריה בקבוצות בנות כעשרים איש - גברים, נשים, ילדים וזקנים, בעיר הסורית קוניטרה שבגולן ומשם הביאו אותם לדרדרה, מאחז של חולתה במזרח החולה. מדרדרה הועברו בסירות של הקיבוץ לחולתה שבצד המערבי של החולה. ומכאן הובלנו אותם ברגל במעלה נחל חצור עד לראש פינה. שם הלינו אותם ובבוקר הועברו במכוניות לפנינו הארץ.

בשעות הערב היה מגיע טנדר שהביא אותי לחולתה, שם חיכינו לסירות המעפילים ובערך בתשע בערב יצאנו לדרך לכיוון ראש פינה. לפנות בוקר הגענו לראש פינה, הכנסנו את העולים לבית התרבות והלכנו לנוח קצת בתחנת הנוטרים המקומית. בבוקר השכם חזרנו לאילת השחר מחופשים לפועלי בניין. מדי פעם, כשהיה יום חופשי מהובלת עולים, הייתי מצטרף לקורס, כך שהצלחתי כאילו לגמור, חסרה לי רק השלמה ב"ניהוג כיתה" שאני עדיין חייב לפלמ"ח.

עדותו של הפלמחניק שאול "דג'מל" ספיר¹⁴:

התקופה האחרונה של הטרונות¹⁵ הייתה מלאה בפעילות מרתקת ומסוכנת כאחת. הייתי שותף לחברי במפעל העפלה היבשתית. זו הייתה עלייה בלתי ליגלית לארץ של מעפילים יהודים מסוריה, לבנון, פרס, תורכיה ועיראק. הפעילות הייתה מסוכנת מאוד. היינו אחראים על הברחתם של קבוצות מגוונות של מעפילים, גברים, זקנים, נשים וטף. הברחתם את הגבולות הייתה מלווה ברגעי סכנה למעפילים ולנו. למשימות אלו יצאו כל פעם אנשים אחרים מהיחידה שלי, בין ארבעה לחמישה אנשים יצאו. אך היות שאני שלטתי בשפה הערבית על בוריה ויכולתי ליצור ביתר קלות קשר עם אנשי הקשר - המבריחים הערביים, יצאתי כמעט לכל המשימות.

¹³. קטע מהסיפור האישי של ישראל אוירבך (הסיפור מפורסם באתר, הקש כאן)

¹⁴. קטע (עמ' 25 - 22) מהספר האוטוביוגרפי שכתב שאול: פלמ"ח - אגדה של מציאות, מהמסתערים לרזרבה החיפאית וליחיות הנגב' 1943 - 1949 (2016), הוצאה פרטית)

¹⁵. שהתקיימה בקיבוץ איילת השחר.

מאנשי הקשר, אנו, אנשי הפלמ"ח קיבלנו פרוט על משימות ההברחה. פרטים על המבריחים הערביים (על משתפי הפעולה), המיקום של המעפילים, זמני ההגעה המשוערים, גודלה של הקבוצה, דרכי המילוט, מקומות קליטת המעפילים בארץ ועוד... ברצוני לציין שהמבריחים עשו את עבודתם תמורת בצע כסף ולא מאהבת ישראל...

לרוב הגיעו קבוצות המעפילים, בעזרת המבריחים, למקומות ריכוז קבועים שהיו בגבול הצפון. למטולה, דן, דפנה ולאזור הכפר גלבינה שבמורדות רמת הגולן. המעפילים היו מגיעים לגבול ברוב המקרים, כאשר ירדה החשיכה.

ננקטו אמצעי זהירות קפדניים כדי לא להיתפס ע"י הבריטים ולא ליפול בידי כנופיות שודדים ערביות. שם בנקודות הגבול האלה בצפון הארץ היינו מחכים למעפילים כדי להבריחם ארצה ולהביאם למקומות מבטחים. גם אחרי שהמעפילים עברו את הגבול הסכנה המשיכה לארוב להם ולנו. הבריטים שרצו בכל מקום והאירו את הדרכים והשבילים בזרקורי ענק ובפנסים. כדי להימנע מלהיתקל בהם, עברנו - חצינו במקומות שונים את הירדן. רובם של המעפילים לא ידע לשחות וזרמי המים היו מסוכנים מאוד. מתפקידנו היה להביאם אל חוף מבטחים תרתי משמע... וכך נאלצנו לשאת על הכתפיים במיוחד את הנשים, הזקנים והילדים ולהעבירם את המים מגדה לגדה. גם הקפדנו להעביר קבוצות קבוצות של בני משפחה וקרובים ביחד, על מנת להשאירם ביחד ושלא ייפרדו. באחת ההעברות בגלבינה, נשאתי על כתפי אישה מבוגרת... לא ידעתי מי היא, כמו שלא הכרתי את כל המעפילים אותם נשאתי מדי לילה על כתפי... לימים נודע לי שהאישה המסויימת הזאת היא קרובת משפחה שלי... הדבר נודע לי, רק כעבור שלוש שנים כשבאתי לבקר את אמי שהתגוררה בתל-אביב. ומעשה שהיה כך היה: ראיתי אישה שלא הכרתי משוחחת עם אמי ומספרת לה אודות עלייתה ארצה. וצעד צעד בתיאור המעשה, תאם לפעילות שעשיתי אני בגבול באותם ימים לא כ"כ רחוקים. הפסקתי את הסיפור שלה היות שזיהיתי את גיבור הסיפור שלה, זה הייתי אני שנשאתי אותה על כתפיים... הייתה התרגשות של מפגש קורע לב ביני ובין אותה קרובת משפחה, דודה שלי לשם דיוק. למען האמת אחרי שעברנו את הגבול, המשימה הושגה רק בחציה, היות שהיה עלינו להמשיך וללוותם למקומות המקלט שלהם בקיבוצים.

בדרכים שרצו הבריטים, שמימשו הלכה למעשה במעצרים ההמוניים שלהם את חוקי הספר הלבן... בדרכים לא דרכים פילסנו עבורם תוואי ודרך עד שהבאנו אותם למקומות המקלט שלהם. הבאנו אותם למקומות מסתור שונים בגליל העליון לדן ודפנה, למטולה, לכפר-גלעדי, לחולתא וליסוד המעלה. לאחר סיומה של אחת המשימות, זה היה במטולה במלון "ארזים" שבעליו שיתף פעולה איתנו עם אנשי הפלמ"ח, בהסתרת המעפילים, הכרתי שתי נערות נוצריות לבנוניות שעבדו בשרות החדרים במלון. נוצר ביני לביני קשר הדוק ומיוחד במינו של חברות ורעות קרובים ביותר. אולי בגלל שדיברתי בשפתן, או סתם אולי בגלל שמצאתי חן-בעיניהן. אני זכיתי. בכל פעם שהייתי מזדמן למטולה או לסביבותיה, הייתי בא לבקרן ומבלה בחברתן שעות מרובות... את סוד הקשר לא גיליתי לאף אחד, גם לא לחברי... והאמת שזה היה הסוד הכמוס ביני לביני. אבל החבר'ה בפלמ"ח "הריחו" שמשוה מתרחש מאחורי הכתלים של מלון "ארזים". לא פעם גם העזו לשאול ואני היתממתי ומילאתי פי מים. לא סיפרתי דבר, שמרתי את סודי לעצמי... גם סיפור זה כסיפורים אחרים חי בי ואצור בתוכי עד עצם היום הזה וכאילו קרה רק אתמול...

לא תמיד ההברחה של המעפילים עברה בקלות... היו גם כישלונות צורבים. באותו לילה יצאנו למשימת ההברחה חמישה אנשי פלמ"ח. הלילה היה נינוח ושקט במעט כמו כל הלילות. יצאנו מאילת-השחר בחסות החשיכה ועשינו דרכנו בבטחה אל סביבותיו של גשר בנות-יעקב. המבריח הערבי, כמצופה, היה אמור להביא לנקודת המפגש כששה עשר מעפילים מדמשק. הגענו ליעד... לא הספקנו להבין מה מתרחש בסביבה וכבר היינו מכותרים ע"י כעשרה חיילי ג'נדרמיה סורית, הם כיוונו אלינו את כלי נישקם... היינו מופתעים. נכנענו הרמנו ידינו והחיילים אצקו אותנו בחוטי חשמל שהכאיבו את ידינו. בשעה זו הקבוצה של המעפילים הייתה עדין בידי המבריח הערבי בצד הסורי. אחר זמן נודע לנו שהוא בגד והסגירם לסורים. הם לא בזבזו זמן. מיד הפעילו עלינו את מלוא כובד העינויים שרק ידעו. נלקחנו כשאנחנו אזוקים לבית המכס העליון ושם התחיל מסע העינויים הבלתי נסבל כמעט... חקרו אותנו תוך שהצליפו בכל חלקי גופנו, בשוטים ובמקלות ובנוסף צרבו את כפות ידינו ורגלינו בשפודי ברזל מלובנים. הם לא הוציאו מפינו דבר... נשארנו שם לילה ויום.

המפקדים שבהם החליטו שלנו יתאים מקום כליאה ומעצר משוכללים יותר על מנת להוציא מאיתנו מידע שהיה נחוץ להם כל-כך... ואכן לא עבר זמן רב והסורים הסיעו אותנו במשאית צבאית כשאנו שכובים על גבי המשטח העליון של המשאית. החיילים שהיו משועממים מצאו להם עיסוק מיוחד ואכזרי ביותר, הם ברגליהם דרכו עלינו לאורך כל גופינו מכף רגל ועד ראש, במהלך כל הנסיעה. כך עברה נסיעתנו. בעיניי גוף קשים עד הגיענו לדמשק. שם הושמנו במאסר

ב"קישלה". כל אחד הושם בתא נפרד... הם לא בזבזו זמן, מיד התחילו בחקירות מלווי עינויי גוף נוראיים, מכות והצלפות תוך שהם מחפשים לדעת מי שלח אותנו ומי שיתף איתנו פעולה...

כאבנו מאוד, עינויי תופת עברנו אך לא נשברנו ולא מסרנו פרטים נכונים או מזחים, אודותינו ואודות המשימות שיצאנו לבצע. הטעינו אותם... וסיפרנו שאנחנו קבוצת מטיילים תמימה המשתייכת לתנועת הצופים. הסורים "קנו" את הסיפורים שלנו, גם בזכות העובדה שרוב חברי להוציא אני ועוד אחד, לא ידעו שמץ מילים בשפה הערבית... וכל העת ענו לשאלותיהם של החוקרים בעיברית עילגת. במהלך היותנו במעצר, לא שכחו אותנו. אנשים טובים בסוכנות היהודית בשיתוף פעולה עם הצלב האדום, דאגו לשלוח אלינו מדי זמן חבילות מלאות כל טוב. סיגריות, שהחבר'ה שהיו איתי כה זקוקים להן, כלי רחצה ומיני מתיקה. היות שלא נמנית בין המעשנים, נתתי את הסיגריות שקיבלתי מדי פעם לסוהרים ששמרו עלי... וכך קניתי את עולמי. זכיתי להיות אהוב ואמין עליהם. הסוהרים שידיהם לא היו מלאי עבודה, בילו את זמנם במשחקי שש-בש. אני צפיתי בהם כששיחקו וכך למדתי לשחק שש-בש, בלי ששיחקתי "על אמת".

לימים צורה זו של לימוד, מסתבר שהייתה יעילה ביותר. נעשיתי אחרי תקופה קצרה אלוף השש-בש של הפלמ"ח ושל חטיבה 9 בצה"ל. זה היה כמעט כמו ללמוד שחייה בהתכתבות.

הסורים מלאי גאווה על שהצליחו לתפוס קבוצת "מרגלים" יהודיים, פרסמו בכל אמצעי התקשורת שעמדו לרשותם באותם ימים, שהם תפסו מרגלים יהודיים וטענו שהם חדרו ללא רשות השלטונות לשטח סורי. באיילת-השחר, במפקדה שלנו, עד הפרסום הסורי, לא ידעו דבר על גורלנו. וכך המעצר שלנו וכליאתנו ב"קישלה" בדמשק התפרסם בפלמ"ח ובקרב מנהיגי הישוב. כולם ידעו שצריך לעשות משהו... לא יתכן שיפקירו את גורלנו לחסדי הסורים האכזרים. אנשים מטעם הסוכנות פנו למשרד עורכי הדין סלומון-ליפשיץ. משרד שהתפרסם באותם ימים בקשרים שהיו לו עם שילטונות דמשק ולבנון. יעקב סלומון נסע לביירות. הוא ידע בדיוק אל מי לפנות. הכתובת שלו הייתה אישה מפורסמת, אשת ציבור מוכרת בקרב שרים לבנונים וסורים. הוא סיפר לה את קורותינו ושילשל לכיסה שלמונים רבים. היא הבטיחה לו שתפעל למעננו אצל שרי הפנים וההגנה הסורים... היא הצליחה במשימתה. יעקב סלומון האיש היקר הצליח להוציאנו לחופשי... השחרור שלנו התרחש לאחר כשלושה חודשי מעצר.

לא אחת העברנו בנתיבי מילוט אלה גם מעפילים בודדים. אז היה לנו קל להסתתר ואפילו להתנהל בזהירות קלילה. לא אחת דרכנו הייתה עוברת בראש-פינה, שם על אם הדרך, חתה לנו, לפלמ"חניקים, גיטל, האם היהודייה המקסימה וטובת הלב. בעלת המזנון המיתולוגי שתמיד האכילה אותנו ממטעמיה ולא רצתה לקבל כסף עבורם. וכאשר נודע לה אודות מלאכת הקודש שעשינו, גם את המעפילים שלנו האכילה בכריכים מעשי ידיה, חנימם אין כסף. מהקיסוס-מסעדה של גיטל המשכנו רגלי עם המעפילים להר-כנען או לצפת... משם הברחנו אותם באוטובוסים שנסעו לחיפה, לתל-אביב וחדרה. את המשך הטיפול במעפילים הייתה מבצעת הסוכנות היהודית.

עדות של הפלימניק משה "משה אפ" אופנהיים על פעילותו בהעפלה היבשתית¹⁶:

לאחר תקופה של חצי שנה ביגור [תחילת 1944, במסגרת פלוגה א' של הפלמ"ח], הגיע אלי לילה אחר משה ליפסון (נחשון) והודיע לי שלפי הפקודה של נחמיה שיין ז"ל (אז מ"פ פלוגה א'), עלי לנסוע בבוקר לאיילת השחר ולהתייצב בחוליה. ידעתי מעט מאוד על החוליה. בבואי לאיילת השחר התברר לי ולכל נציגי הפלוגות האחרות שעבודתנו היא לקבל מעפילים מארצות ערב על גבול ישראל ולהובילם לאיילת השחר. ההעברות נעשו ע"י אנשי המחלקה הערבית של הפלמ"ח, בעיקר לכפר סאלד וכפר גלעדי. כשהתרכזו באיילת השחר קבוצה של כ-20 איש הבאנו אותם במשאית עד למרחק של 3 ק"מ לפני מחסום ראש פינה. את המחסום לא ניתן היה לעבור ללא תעודות מתאימות לכן המעפילים הורדו שם מהמשאית והובלו בדרך לא דרך עד לראש פינה. שם חיכה לנו ידיד שהכרתיו עור מפלוגה א' - שרי, רזרביסט של הפלמ"ח וגם חבר אג"ד.

מראש פינה, באוטובוס, הועברו המעפילים לקיבוץ יגור דרך כפר חסידים משום שלא ניתן היה לעבור דרך הצ'ק פוסט לפני חיפה.

¹⁶. קטע מהסיפור האישי של משה אופנהיים (הסיפור מפורסם באתר, הקש כאן)

ביגור צוידו המעפילים בתעודות מתאימות ונשלחו עם ליווי לחיפה. כאן כמעט וקרטה תקלה. אני ועוד שני חברה מהפלמ"ח הגענו ליגור בליל הפריצה לעתלית והיתה סכנה שהמשק יוקף ע"י כוחות צבא ומשטרה בריטים. אבל, שוב, הכל עבר בשלום ואיש לא שילם על חוסר התיאום. מאיילת השחר נשלחנו, שלושה אנשים (אחר מהם היה יוסף בן סעדיה מאשדות יעקב) לגליל המערבי. הבסיס היה בקיבוץ חניתה. יצאנו יום יום לסיורים מחניתה, מצובה ומקיבוץ אילון על מנת להכיר את כל השבילים כדי שנוכל להעביר את הפליטים, כשיגיעו, לנהריה ומשם, ברכב ליגור. את הכביש בין חניתה לנהריה לא ניתן היה לעבור ללא תעודות מתאימות שכמובן לא היו בידי הפליטים.

היו לנו שטרות של 5 ל"י בכיס ל"שוחד" היות ונאמר לנו שכל מי שיילקח פעם אחת למשטרה לחקירה לא יוכל להישאר בחוליה ויצטרך לעזוב.

כשזרם הפליטים מארצות ערב פסק כמעט כליל ביקשתי העברה לפלוגה הימית. לאחר תקפת המתנה לא קצרה הודיעו לי שהתקבלתי לפלוגה י' [הפלי"ם] לקורס 5.